

*Višnja Randelović**

KRIVIČNO DELO PRINUDNOG ZAKLJUČENJA BRAKA U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM PRAVU

Apstrakt. Praksa primene prinude prema licima ženskog pola sa ciljem zasnivanja bračne zajednice je postala učestala tokom oružanih sukoba. Pred međunarodnim krivičnim sudovima otvorilo se pitanje kvalifikovanja prinudnog braka kao „drugog nehumanog dela“ u okviru zločina protiv čovečnosti. Da bi mogla prethodno da odgovore na pitanje da li je prinudni brak po svojoj prirodi i težini sličan drugim radnjama zločina protiv čovečnosti i da, samim tim, odluče da li može da se podvede pod kategoriju drugih nehumanih dela, veća pred različitim međunarodnim krivičnim sudovima su morala da istraže etiološko-fenomenološku dimenziju prinudnih brakova. U radu se ukazuje na etiološko-fenomenološku dimenziju prinudnog braka kao međunarodnog krivičnog dela i analiziraju pravna shvatanja različitih međunarodnih krivičnih sudova u određivanju prinudnog braka kao drugog nehumanog dela, njegovog razgraničenja od drugih radnji zločina protiv čovečnosti sa kojima ima određenih sličnosti i određivanja pojma prinudnog braka budući da to delo nije izričito propisano ni u jednom od statuta međunarodnih krivičnih sudova.

Ključne reči: prinudni brak, druga nehumana dela, stalni Međunarodni krivični sud, Specijalni sud za Sijera Leone, Vanredna veća u sudovima Kambodže

1. UVOD

Prinudnim zaključenjem braka se povređuje jedno od osnovnih prava svakog ljudskog bića da slobodnom voljom stupi u brak, koje je kao takvo priznato u mnogim međunarodnim aktima, ali i u ustavima i zakonima većine država u međunarodnoj zajednici. Radi zaštite tog prava čoveka, u velikom broju država je prinudno zaključenje braka propisano kao krivično delo. I dok se u pojedinim državama to krivično delo često vrši u praksi, u drugim državama je reč o sporadičnim, izolovanim slučajevima (Ranđelović 2023), ali posebnu pažnju izaziva njegovo masovno vršenje za vreme oružanih sukoba. U praksi pojedinih međunarodnih krivičnih sudova izvedeni su brojni dokazi koji su ukazali na rasprostranjenost prakse prinudnih brakova tokom oružanih sukoba i na neke osnovne etiološko-fenomenološke

* Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, vmilekic@jura.kg.ac.rs.

karakteristike tih „brakova“. I pored toga, još uvek ni u jednom od statuta međunarodnih krivičnih sudova krivično delo prinudnog braka nije izričito propisano već se krivično goni kao radnja zločina protiv čovečnosti – druga nehumana dela. Iako se može reći da je danas, i pored dosta lutanja i zauzimanja različitih, nekad čak i suprotstavljenih stavova, sudska praksa međunarodnih krivičnih sudova po pitanju prinudnog braka već razvijena u određenoj meri, u literaturi se ne može pronaći jedno opšteprihvaćeno mišljenje o definisanju prinudnog braka, njegovom razgraničenju od pojedinih drugih krivičnih dela i o samoj radnji izvršenja tog krivičnog dela. Posebno je interesantna polemika o određivanju suštinske prirode tog krivičnog dela kao dela dominantno seksualnog nasilja ili kao dela u kojem dimenzija seksualnog nasilja nije ključna. Ako se to delo dodatno posmatra kroz prizmu rodno zasnovanog nasilja i rodnih uloga, rasprava postaje još komplikovanija.

U tom smislu, cilj autorke ovog rada je da ukaže na etiološko-fenomenološku dimenziju prakse prinudnog zaključenja braka u oružanim sukobima, radi utvrđivanja uzroka takve prakse, određivanja žrtava i učinilaca i oblika u kojima se takva praksa ispoljava. Takođe, u radu se analiziraju stavovi sudske prakse međunarodnih krivičnih sudova i doktrine, o (ne)postojanju potrebe za tom inkriminacijom u međunarodnom krivičnom pravu, njenom odnosu sa drugim međunarodnim krivičnim delima i o određivanju *actus reus* prinudnog braka.

2. ETIOLOŠKO-FENOMENOLOŠKA DIMENZIJA

Imajući u vidu različite stavove iznete u praksi međunarodnih krivičnih sudova o tome da li se prinudni brak može podvesti pod druga nehumana dela, pogotovo o okolnosti da li je prinudni brak po svojoj prirodi i težini sličan drugim radnjama zločina protiv čovečnosti, svi sudovi su morali da istraže i ispituju etiološko-fenomenološku dimenziju pojave.

2.1. Kambodža

Kako bi moglo da zauzme stav o praksi prinudnih brakova tokom oružanog sukoba u Kambodži, Veće u predmetu 002/02 pred Vanrednim većima u sudovima Kambože ispitalo je praksu zaključivanja brakova u Kambodži pre oružanog sukoba. Iako su rituali sklapanja braka bili uslovljeni različitim socioekonomskim, vremenskim, geografskim i topografskim uslovima, mogu se izdvojiti neke osnovne karakteristike tih rituala u populaciji Kmera pre 1975. godine. Tako, budući supružnici mahom nisu bili uključeni u dogovaranje brakova već je to bila stvar njihovih porodica. Roditelji su spajali buduće supružnike vodeći računa o sličnoj društvenoj pozadini dveju porodica. Deca uglavnom nisu protivrečila odluci svojih roditelja, ali su sinovi ipak imali određeni uticaj na izbor svoje supruge, dok su ćerke mogle da budu konsultovane o budućem supružniku, a ponekad su mogle i da odbiju zaključenje braka. Dan venčanja je obeležavala raskošna ceremonija. Smatralo se da je samo venčanje stvar zajednice, pa su prisustvovali roditelji, rodbina, komšije, monasi, pripadnici lokalne vlasti (kao što je starešina sela), čime je bračna zajednica stvo-

rena, ovlašćena i blagoslovena od celokupne zajednice. Ceremonija je mogla da traje od jednog do sedam dana i podrazumevala je tradicionalnu muziku i ples, raskošnu garderobu, sečenje kose mladencima, vezivanje njihovih ruku itd. Monasi su u njoj imali značajnu ulogu – čitali su propoved, davali savete mladencima i isterivali zle duhove. Nakon ceremonije, supružnici su se povlačili u kuću jednih od roditelja, retko su bili informisani o tome kako da se ponašaju tokom prve bračne noći, dok se razovor o konzumiranju braka smatrao tabu temom (Judgment, 2018: 265–272).

Tokom oružanog sukoba, način sklapanja braka je potpuno izmenjen. Naime, jedna od osnovnih ideja komunističke politike Crvenih Kmera bilo je povećanje populacije Kambodže. Da bi ostvarili taj cilj, lideri su prinuđavali devojčice i devojke da se udaju za muškarce koje prethodno nisu poznavale, a takav brak bi bio i zvanično zaključen i potvrđen od ovlašćenih subjekata. Ceremonije zaključenja braka, kojima bi bilo obuhvaćeno između 20 i 60 parova istovremeno, održavane su na različitim mestima, bez prisustva članova porodice, a parovi su odmah zatim bili prinuđeni da brak konzumiraju pod prismotrom pripadnika Crvenih Kmera. Konačni cilj je bio rađanje dece koja bi postala pristalice i glasači režima (Judgment, 2018: 1799–1806, 1832–1844).

2.2. *Sijera Leone*

Pre oružanog sukoba, u Sijera Leoneu su postojale tri vrste braka: običajni, religijski (islamski ili hrišćanski) i civilni. Svaka vrsta braka je prilikom zaključenja podrazumevala obilje tradicionalnih rituala, običaja i ceremonija (Scharf & Mattler 2005: 3–4). Jedna od osnovnih karakteristika oružanog sukoba u Sijera Leoneu bilo je masovno seksualno nasilje. Postojala je učestala praksa otmica devojaka i devojčica koje su „dodeljivane“ pripadnicima pobunjeničkih grupa kako bi postale njihove „supruge“. Tokom prinudnog braka, koji je u nekim slučajevima trajao i više godina, devojke i devojčice su bile podvrgnute učestalom seksualnom nasilju, ali i kujanju, čišćenju i prinudnom radu u vidu nošenja teškog tereta. U situacijama kada ostanu u drugom stanju, bile su prinuđivane da iznesu trudnoću do kraja i da brinu o deci koju su dobile u prinudnom braku. Nakon okončanja sukoba, određeni broj otetih devojaka nije hteo da ode od „svojih muževa“ iz različitih razloga – kako ne bi „rasturile“ porodicu, zbog razvijanja „stokholmskog sindroma“, zato što njihove primarne porodice nisu želele da ih prihvate nazad ili nisu imale gde da odu jer su im primarne porodice ubijene (Taylor 2003: 26, 44).

2.3. *Uganda*

U predmetu *Ongven*, pred stalnim Međunarodnim krivičnim sudom svedočilo je sedam žena o seksualnom i rodno zasnovanom nasilju koje je prema njima učinio okrivljeni Ongven. Svih sedam žena je bilo oteto iz svojih domova od vojnika LRA. Najmlađa je imala sedam, a najstarija 19 godina u vreme otmice. Nakon otmice bile su izabrane od okrivljenog i prisiljene da se priključe njegovom domaćinstvu ili su mu bile „dodeljene“ (Trial Judgment, 2021: 739–747). Nakon smeštanja u domaćinstvo okrivljenog Ongvena, svih sedam žrtava je živelo u okru-

ženju prinude, u kome im nije bilo dozvoljeno da odu, bile su okružene stražom i stavljeno im je do znanja da će biti ubijene ukoliko pokušaju da pobjegnu. Okružene prinude u kome su se nalazile podrazumevalo je seksualno nasilje, prebijanje, prinudni rad i izdavanje naređenja da nekoga ubiju. Svih sedam žrtava su postale „supruge“ okrivljenog Ongvena i morale su da održavaju bračni odnos isključivo sa njim. Pri tome, nikakvih tradicionalnih rituala sklapanja braka nije bilo, pa su žrtve identifikovale različite momente kada su smatrale da je brak „zaključen“: kada ih je okrivljeni oteo, kada su osetile obavezu da prihvate njegov zahtev da ostanu u njegovom domaćinstvu kao supruge ili kad su prvi put imale prinudni seksualni odnos sa okrivljenim (Trial Judgment, 2021: 747–751). Osim redovnih seksualnih odnosa, prinudni brak je podrazumevao svakodnevno, redovno obavljanje kućnih poslova, kao što su kuvanje, rad u bašti, pranje veša, donošenje i cepanje drva, nošenje i pranje sudova, donošenje vode, pranje, negovanje okrivljenog kada je povređen itd. (Trial Judgment, 2021: 766).

Dok je etiološko-fenomenološka dimenzija prinudnog braka tokom sukoba u Sijera Leoneu i Ugandi vrlo slična, praksa prinudnih brakova tokom sukoba u Kambodži oslikava drugačije etiološko-fenomenološke karakteristike. Naime, konačni cilj prinudnog zaključenja braka tokom sukoba u Kambodži bilo je rađanje dece koja bi postala pristalice i glasači režima. Ovde postoji jedan drugačiji kontekst prinudnog braka, gde su oba supružnika prinuđena od trećeg lica da zakluče brak, pa su oba supružnika žrtve tog krivičnog dela. Dok se prinudno zaključenje braka tokom sukoba u Sijera Leoneu i Ugandi može posmatrati kao oblik rodno zasnovanog nasilja, u Kambodži to nije slučaj, s obzirom na to da su žrtve bile i muškog i ženskog pola, a cilj je bilo povećanje populacije, a ne vršenje nasilja prema ženama upravo zato što su su žene. Ipak, rodna dimenzija je vidljiva u smislu da su muškarci nekada i imali pravo da izaberu suprugu, dok žene takvo pravo uopšte nisu imale, nego su čak nekada odvođene u grupama radi udaje za dosta starije muškarce ili muškarce sa invaliditetom (Judgment, 2018: 1814–1816). Takođe, rodna dimenzija je uočljiva u situacijama kada bi žena odbila da zaključi brak ili da ga konzumira, kada su mogle da budu prijavljene vlastima i fizički kažnjavane, nekad čak i silovane, dok takve kazne u istim situacijama prema muškarcima nisu primenjivane (Judgment, 2018: 1829–1832). Konačno, iako prvobitna viktimizacija (prinudno zaključenje braka) nije bila apsolutno rodno zasnovana, svaka dalja viktimizacija tokom trajanja prinudnog braka imala je karakteristike rodno zasnovanog nasilja.

3. KRIVIČNO DELO PRINUDNOG BRAKA U PRAKSI MEĐUNARODNIH SUDOVA

Krivično delo prinudnog braka bilo je predmet suđenja u svega nekoliko situacija pred međunarodnim krivičnim sudovima, i to pred Specijalnim sudom za Sijera Leone (SSSL), Vanrednim većima u Kambodži i pred stalnim Međunarodnim krivičnim sudom (MKS). To ne znači da u oružanim sukobima koji su bili predmet postupaka pred drugim međunarodnim krivičnim sudovima nije bilo prakse prinudnih brakova (dokazi, na primer, ukazuju na masovne slučajeve prinudnog

zaključenja braka tokom oružanog sukoba u Ruandi i sporadične slučajeve za vreme sukoba u bivšoj Jugoslaviji), već samo da nije bilo podignutih optužnica za ta dela ili su ona krivično gonjena na osnovu kvalifikacije nekih drugih krivičnih dela (O'Brien, 2022: 8). Na primer, u predmetu *Kunarac i drugi* pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, okrivljeni Kunarac je oglašen krivim, između ostalog, i za silovanje i porobljavanje kao zločine protiv čovečnosti. Jedna od žrtava je šest meseci, koliko je bila pritvorena, konstantno bila silovana od okrivljenog Kunarca koji ju je zadržao isključivo za sebe, dok je drugim vojnicima bilo zabranjeno da je siluju. Žrtva je morala da ispunjava sve naredbe i sve zahteve okrivljenog i da obavlja kućne poslove (Gong-Gershowitz 2009: 59).

Praksa tokom oružanih sukoba je pokazala da za jednom inkriminacijom kao što je prinudni brak potreba itekako postoji, međutim, ni u jednom od statuta međunarodnih krivičnih sudova to krivično delo nije izričito propisano. Upravo zbog toga prilikom suđenja za to krivično delo međunarodni sudovi su se suočavali sa brojnim izazovima.

3.1. Određivanje pojma prinudnog braka kao zločina protiv čovečnosti

Međunarodni krivični sudovi su se na različite načine trudili da odrede pojam prinudnog braka, na šta je dosta uticala i utvrđena etiološko-fenomenološka dimenzija prinudnih brakova. U predmetu *AFRC* pred SSSL, Tužilaštvo je objasnilo da prinudni brak podrazumeva ponašanje koje se određeno vreme preduzima muškarac koji prinudava ženu na vezu sa svim bračnim obavezama, u kojoj postoje podela kućnih poslova i seksualni odnosi kao u braku (Decision on Prosecution Request for Leave to Amend the Indictment, 2004: 6). Prema stavu Tužilaštva, prinudni brak podrazumeva „izgovaranje reči ili preduzimanje drugog ponašanja sa namerom dobijanja bračnog statusa upotrebom sile ili pretnjom upotrebom sile ili prinude, kao što su one izazvane strahom od nasilja, prinudom, pritvaranjem, psihološkim ugnjetavanjem ili zloupotrebom moći u odnosu na žrtvu, ili iskorišćavanjem okruženja prinude, sa namerom dobijanja bračnog statusa“ (Prosecution Final Trial Brief, 2006: 261). Žalbeno veće je zaključilo da je za vreme sukoba u Sijera Leoneu prinudni brak predstavljao situaciju u kojoj je učinilac, ili lica za koja je odgovoran, rečima ili ponašanjem, prinudio primenom sile ili pretnjom upotrebe sile drugo lice da služi kao bračni partner, što za posledicu ima teške patnje ili fizičku ili psihičku povredu žrtve (Appeal Judgment, 2008: 64). Takav stav nailazi na kritike okolnosti da krivično delo može da se izvrši izgovaranjem reči jer bi to značilo da samo izgovaranje reči, odnosno jedna deklarativna izjava sama po sebi predstavlja kršenje međunarodnog krivičnog prava, što nije u skladu sa zahtevom da međunarodna krivična dela predstavljaju najteža dela za čije je suzbijanje zainteresovana celokupna međunarodna zajednica niti bi takva radnja mogla da predstavlja delo slične prirode i težine sa ostalim radnjama zločina protiv čovečnosti (Gong-Gershowitz 2009: 61; Gekker 2014: 129).

Interesantno je mišljenje Pretresnog veća u predmetu *Tejlor* pred SSSL da je fraza „bračno ropstvo“ (eng. *conjugal slavery*) primerenija od izraza „prinudni brak“

i da to kažnjivo ponašanje predstavlja kombinaciju seksualnog ropstva i prinudnog rada u domaćinstvu (Judgement, 2012: 160).

Analizom pravnih shvatanja iznetih u presudi u predmetu 002/02 pred Vanrednim većima u Kambodži, može se zaključiti da je u krivičnom delu prinudnog braka akcenat stavljen na dve povrede: *prvo*, na povredu učinjenu žrtvama muškog i ženskog pola prinudnim nametanjem statusa supružnika od režima Crvenih Kmera na organizovanim ceremonijama bez tradicionalnih rituala i običaja i, *drugo*, na silovanje koje je nakon toga sledilo (Judgment, 2018: 2063–2064).

U predmetu *Ongven* pred MKS, Pretresno veće je objasnilo da je osnovno pravo svakog lica da stupi u brak na osnovu slobodne volje i da brak stvara jedno stanje zasnovano na dobrovoljnoj i ugovornoj vezi. Centralni element prinudnog braka je nametanje žrtvi bračnog statusa, to jest nametanje, bez obzira na žrtvinu volju, obaveza koje proističu iz braka, uključujući bračnu vezu isključivo sa „suprugom“ i posledičnu društvenu stigmatizaciju. Osim toga što je nelegalno, takvo stanje proizvodi društvene, etičke i religijske posledice po žrtvu, koje imaju ozbiljan uticaj na njenu fizičku i psihičku dobrobit. Samim tim, povreda koju žrtva trpi usled prinudnog braka može obuhvatati i odbacivanje od zajednice, mentalnu traumu, povredu njenog dostojanstva i lišenje osnovnog prava da sama izabere supružnika (Trial Judgment, 2021: 959–962). Zaključno, Veće smatra da prinudni brak, kao drugo nehumano delo, podrazumeva prisiljavanje osobe, bez obzira na njenu volju, na bračnu zajednicu sa drugom osobom, primenom fizičke ili psihičke sile, pretnje silom ili iskorišćavanjem okruženja prinude. Prinudni brak je trajno krivično delo jer obuhvata ceo period trajanja prinudne bračne veze, a prestaje kada žrtva bude oslobođena iz takve veze (Trial Judgment, 2021: 962–963).

Može se primetiti da određivanje pojma prinudnog braka nije bilo jednoobrazno u praksi međunarodnih krivičnih sudova. Dok SSSL akcenat stavlja na prinudne seksualne odnose, prinudni rad u domaćinstvu i nametanje statusa „supruge“ bez legalno zaključenog braka, Vanredna veća u Kambodži kao centralne elemente prinudnog braka navode nedavanje saglasnosti na zaključeni brak i silovanje nakon zaključenog braka. MKS iznosi drugačije viđenje suštine prinudnog braka, stavljajući u fokus povredu autonomije žrtve i kršenje njenih ljudskih prava (Maloney, O'Brien, & Oosterveld 2023: 7–8).

3.2. Prinudni brak kao „drugo nehumano delo“

Specijalni sud za Sijera Leone je prvi međunarodni krivični sud koji se suočio sa problematikom prinudnog braka i razvio sudsku praksu u vezi sa tim krivičnim delom. Prvi predmet u kome je razmatrano pitanje prinudnog braka jeste predmet *AFRC* u kome je Tužilaštvo, u tačkama optužnice koje se odnose na seksualno nasilje, prinudni brak podvelo pod druga nehumana dela kao radnju zločina protiv čovečnosti. Samim tim, prethodno je trebalo objasniti kakvo značenje imaju i koja sve ponašanja obuhvataju druga nehumana dela, kako bi se zatim utvrdilo da li se prinudni brak može podvesti pod ovu kategoriju.

U predmetu *AFRC* se radnja izvršenja određena kao druga nehumana dela objašnjava kao „rezidualna klauzula“ koja obuhvata širok spektar ponašanja koja

nisu izričito nabrojana u čl. 2. Statuta SSSL, u kome su propisani zločini protiv čovečnosti. Ipak, iz te radnje izvršenja, prema mišljenju Pretresnog veća, moraju biti izuzeti akti seksualne prirode koji su precizno propisani u čl. 2. g) Statuta kao silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća i bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja (Judgment, 2007: 215). Veće je smatralo da, s obzirom na to da su akti seksualnog nasilja izričito nabrojani u Statutu, ta lista predstavlja *numerus clausus*, pa se ne može širiti dodavanjem novih radnji. Samim tim, Veće se rukovodilo logikom da u druga nehumana dela sledstveno mogu ulaziti samo radnje neseksualnog nasilja.

Žalbena veće u predmetu *AFRC* preispitalo je takav stav i stalo na drugačije stajalište. Analizirajući praksu međunarodnih krivičnih sudova, Žalbena veće je ukazalo na širok dijapazon radnji koje su bile određene kao druga nehumana dela, kao što su: prinudno premeštanje, seksualno i fizičko nasilje izvršeno na leševima, druge teške fizičke i mentalne povrede, prinudno svlačenje žena i prinuđivanje da tako javno marširaju, prinuđavanje žena da gole rade važbe, prinudni nestanak, prebijanje, tortura, seksualno nasilje, ponižavanje, maltretiranje, psihološko zlostavljanje, zatvaranje u nehumanim uslovima. Odluka o tome da li se neko ponašanje može kvalifikovati kao drugo nehumano delo donosi se od slučaja do slučaja, na osnovu ocene prirode ponašanja, konteksta u kome je preduzeto, ličnih prilika žrtve, kao što su uzrast, pol, zdravstveno stanje i uticaj takvog ponašanja na fizičko i mentalno stanje i moral žrtve (Appeal Judgment, 2008: 59–60). Na osnovu takvih stavova u praksi međunarodnih krivičnih sudova, Žalbena veće je našlo da je pogrešno mišljenje Pretresnog veća da kategorija drugih nehumanih dela obuhvata samo radnje neseksualne prirode.

Kada je otklonjena dilema da li druga nehumana dela obuhvataju i akte seksualnog nasilja ili ne, trebalo je zauzeti stav da li prinudni brak uopšte može da se podvede pod kategoriju drugih nehumanih dela. Pošlo se od elemenata drugih nehumanih dela određenih u Elementima krivičnih dela stalnog Međunarodnog krivičnog suda¹ na sledeći način: 1. učinilac je nehumanim delom naneo tešku patnju ili tešku povredu po telo, psihičko ili fizičko zdravlje; 2. delo je bilo sličnog karaktera kao druga dela navedena u čl. 2. od a) do h) Statuta SSSL; 3. učinilac je bio svestan faktičkih okolnosti koje su ustanovile karakter dela (Judgment, 2007: 215). Pri tome, oklonost da li činjenje ili propuštanje zadovoljavaju drugi navedeni element – da su po karakteru slični drugim propisanim radnjama zločina protiv čovečnosti, procenjuje se od slučaja do slučaja, uzimajući u obzir lične okolnosti žrtava koje obuhvataju uzrast, pol, zdravlje i fizičke i psihičke posledice ponašanja (Judgment, 2007: 215).

Na pitanje da li prinudni brak zadovoljava uslove da se svrsta u kategoriju drugih nehumanih dela i samim tim kvalifikuje kao zločin protiv čovečnosti, Žalbena veće je u predmetu *AFRC* odgovorilo potvrdno navodeći da žrtve prinudnog braka trpe fizičko povređivanje na taj način što su podvrgnute ponavljanim aktima silo-

1 International Criminal Court, *Elements of Crimes*, adopted at the 2010 Review Conference, replicated from the Official Records of the Review Conference of the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, 31 May – 11 June 2010.

vanja i seksualnog nasilja, prinudnom radu, telesnom kažnjavanju i lišavanju slobode. Mnoge žrtve su pretrpele psihološke traume jer su prinuđavane da posmatraju ubijanje ili sakaćenje bliskih članova porodice, pre nego što su prinudnim putem postale supruge onih koji su ta krivična dela izvršili, ali i traume usled etiketiranja kao supruga pobunjenika, zbog čega su izopštene iz svojih zajednica. Kada bi zatrudnele u prinudnom braku, i žene i deca su trpeli dugoročnu stigmatizaciju. Da bi ocenilo da li je delo prinudnog braka sličnog karaktera kao druge radnje zločina protiv čovečnosti, Žalbeno veće je uzelo u obzir prirodu ponašanja učinioca, posebno atmosferu nasilja u kojoj su žene i devojčice otimane, njihovu ranjivost i posledice ponašanja učinioca po fizičko i psihičko zdravlje i moralno stanje žrtve, i zaključilo da je prinudni brak delo sličnog karaktera kao i nekoliko drugih radnji zločina protiv čovečnosti, kao što su porobljavanje, pritvaranje, mučenje, silovanje, seksualno ropstvo i seksualno nasilje (Appeal Judgment, 2008: 65–66). Stavovi o prinudnom braku zauzeti od Žalbenog veća u predmetu *AFRC* potvrđeni su kasnije od Žalbenog veća u predmetu *RUF* pred SSSL (Appeal Judgment, 2009: 262).

U predmetu *002/02* pred Vanrednim većima u Kambodži, Pretresno veće je kvalifikovalo prinudni brak kao drugo nehumano delo u okviru zločina protiv čovečnosti, navodeći da druga nehumana dela predstavljaju rezidualnu kategoriju kojom se inkriminišu ponašanja koja ispunjavaju sve kriterijume zločina protiv čovečnosti, ali ne odgovaraju nijednoj propisanoj radnji u okviru zločina protiv čovečnosti (Judgment, 2018: 380).

U predmetu *Ongwen* pred stalnim Međunarodnim krivičnim sudom, Tužilaštvo je okrivljenom stavilo na teret da je učinio druga nehumana dela, kao radnju zločina protiv čovečnosti, i to u obliku prinudnog braka. Kako Statutom MKS prinudni brak nije izričito predviđen kao krivično delo, Predsudeće veće je trebalo da odgovori na sporno pitanje da li se ponašanje stavljeno na teret okrivljenom – da je prinudio žene da služe kao bračni partneri, može podvesti pod druga nehumana dela kao radnja izvršenja zločina protiv čovečnosti. Predsudeće veće se pozvalo na praksu SSSL, prema kojoj prinudni brak može da se podvede pod druga nehumana dela kada optuženi upotrebom sile, pretnjom upotrebom sile, prinudom, iskorišćavanjem prinudnih okolnosti, prouzrokuje da jedna ili više osoba služe kao bračni partneri, a učinilac zna da je njegovo ponašanje deo šireg ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva i da predstavlja nanošenje teških patnji, teškog povređivanja telesnog integriteta, ili mentalnog ili fizičkog zdravlja, koje je po karakteru dovoljno slično radnjama izvršenja zločina protiv čovečnosti. Predsudeće veće se priklonilo tako zauzetom stavu pred SSSL (Decision on the confirmation of charges against Dominic Ongwen, 2016: 39–43). Sudeće veće se u tom predmetu pozvalo i na raniju sudsku praksu pred MKS, prema kojoj druga nehumana dela predstavljaju rezidualnu kategoriju koja zahteva da odnosna radnja ne može da se podvede ni pod jednu taksativno propisanu radnju zločina protiv čovečnosti. Ipak, Veće je smatralo da druga nehumana dela ne moraju postojati samo kada preduzeta radnja ne potpada ni pod jednu drugu radnju zločina protiv čovečnosti već i u slučaju kada celokupan obim kažnjivog ponašanja nije potpuno obuhvaćen nijednom drugom propisanom radnjom zločina protiv čovečnosti. Kao

primer radnje koja delom obuhvata neku od propisanih radnji zločina protiv čovečnosti, ali delom ima i svoja sopstvena obeležja po kojima se razlikuje od drugih propisanih radnji. Veće navodi prinudni brak (Trial Judgment, 2021: 959–962).

3.3. *Razgraničenje prinudnog braka od drugih sličnih radnji zločina protiv čovečnosti*

Sledeće pitanje koje se otvorilo u praksi međunarodnih krivičnih sudova jeste razgraničenje prinudnog braka od drugih sličnih radnji zločina protiv čovečnosti. Naime, kako je Tužilaštvo u predmetu *AFRC* pred SSSL svrstalo prinudni brak u kategoriju drugih nehumanih dela, a to delo ipak obuhvata i akte seksualnog nasilja, bilo je važno napraviti razliku i razdvojiti prinudni brak od seksualnog nasilja, čiji su oblici već nabrojani u čl. 2. g) Statuta. U tom smislu Tužilaštvo je objasnilo da prinudni brak, iako obično podrazumeva seksualne odnose, ima svoja sopstvena karakteristična obeležja po kojima se razlikuje od ostalih radnji seksualnog nasilja. Seksualno ropstvo ne mora nužno da dovede do prinudnog braka jer žrtva koja se nalazi u seksualnom ropstvu nije nužno u obavezi da se pretvara da je supruga učinioca, kao što ni žrtva nekog drugog oblika seksualnog nasilja nije nužno u obavezi da preduzima sve radnje koje se preduzimaju u braku. Tužilaštvo je zaključilo da prinudni brak kao nehumano delo može da obuhvata seksualno nasilje ili ropstvo, ali i neke različite elemente (Prosecution Final Trial Brief, 2006: 261).

Ipak, Pretresno veće je u presudi zauzelo stav da priloženi dokazi idu u prilog tome da se ponašanje koje se okrivljenima stavlja na teret treba kvalifikovati kao seksualno ropstvo, a ne kao prinudni brak u okviru drugih nehumanih dela. Pozivajući se na Rimski statut i Elemente krivičnih dela, Pretresno veće navodi sledeće elemente krivičnog dela seksualnog ropstva: 1. učinilac je vršio bilo koja ili sva ovlašćenja koja pripadaju pravu na vlasništvo nad jednim ili više lica, kao što su kupovina, prodaja, pozajmljivanje ili trampa takvog lica, ili nametanje im sličnog lišenja slobode; 2. učinilac je izazvao da se to lice ili lica angažuju u jednoj ili više radnji seksualne prirode; 3. učinilac je takvo ponašanje preduzeo u nameri da se uključi u radnju seksualnog ropstva ili sa razumnim znanjem da postoji verovatnoća da se takva radnja desi (Judgment, 2007: 218). Prema izvedenim dokazima, odnos učinilaca prema njihovim „suprugama“ bio je odnos vlasništva nad njima i uključivao je kontrolu nad žrtvom, odnosno nad njenom seksualnošću, kretanjem, radom. Takođe, činjenica da je učinilac nazivao žrtvu „suprugom“ upućuje na njegovu nameru da se koristi svojim vlasništvom nad njom, a ne na nameru da nameće bračni ili kvazibračni status žrtvi u smislu uspostavljanja međusobnih bračnih obaveza. Veće je istaklo da nijedna žrtva nije smatrala sebe udatom u tako uspostavljenom odnosu, a nije bilo ni dokaza da je neka od žrtava koja je uzeta za suprugu ostala sa svojim takozvanim mužem nakon okončanja neprijateljstva (Judgment, 2007: 219–220).

Žalbeno veće je zauzelo drugačiji stav. Naime, Žalbeno veće je ukazalo na stav Tužilaštva da se prinudni brak razlikuje od drugih dela seksualnog nasilja po primeni prinude učinioca prema žrtvi radi bračnog udruživanja i, dok prinudni brak može u nekim slučajevima da se poklapa sa seksualnim ropstvom, u praksi on ne

mora uvek da podrazumeva da je žrtva podvrgnuta nedobrovoljnom seksualnom odnosu. Žalbeno veće smatra da su tokom suđenja izvedeni obimni dokazi u prilog tome da su učinioci prinudnog braka imali nameru da nametnu prinudnu bračnu zajednicu žrtvama, pre nego da se koriste svojim vlasništvom nad njima, i dokazi da prinudni brak nije pretežno krivično delo seksualne prirode. Naime, u sukobu u Sijera Leoneu je postojala praksa sistematskih otmica žena i devojčica iz njihovih domova i zajednica, kako bi služile kao bračne partnerke vojnicima AFRC-a. Žrtve su morale da se sele od mesta do mesta zajedno sa trupama i prinuđavane su da ispunjavaju brojne bračne dužnosti kao što su redovni seksualni odnosi i prinudno obavljane domaćih, kućnih poslova kao što su čišćenje i kuvanje za svoje muževe, iznošenje prinudne trudnoće do kraja i briga o deci rođenoj u prinudnim brakovima. Za uzvrat, od muževa se očekivalo da svojim suprugama obezbede hranu, odeću i zaštitu, između ostalog, i zaštitu od silovanja od drugih muškaraca, a takva zaštita ne postoji u slučajevima kada se žene koriste isključivo u seksualne svrhe (Appeal Judgment, 2008: 61–62). Na osnovu svega analiziranog Žalbeno veće je zauzelo stav da nije ispravna odluka da je delo prinudnog braka u potpunosti obuhvaćeno delom seksualnog ropstva, imajući u vidu da postoje dva ključna elementa koja čine prinudni brak različitim i samostalnim delom. *Prvo*, prinuđavanje žrtve od učinioca primenom sile ili pretnje upotrebom sile, rečima ili ponašanjem učinioca ili osoba povezanih sa njim da stupi u prinudnu bračnu zajednicu sa drugom osobom, što za posledicu ima velike patnje ili teške fizičke ili mentalne povrede po žrtvu. *Drugo*, za razliku od seksualnog ropstva, prinudni brak podrazumeva i obuhvata odnos isključivosti između muža i žene, čija povreda može dovesti i do disciplinskih posledica. U tom smislu, prinudni brak nije pretežno krivično delo seksualne prirode (Appeal Judgment, 2008: 64).

I u predmetu *Ongwen* pred MKS odbrana je tvrdila da se ponašanje okrivljenog treba podvesti pod seksualno ropstvo. Ipak, Veće je istaklo da seksualno ropstvo i prinudni brak nisu ista ponašanja jer je ključni element prinudnog braka „nametanje braka žrtvi“, to jest nametanje, zanemarujući volju žrtve, obaveza povezanih sa brakom i socijalnog statusa učiniočeve „supruge“. Činjenica da je takav brak nelegalan nije relevantna već je relevantno da je brak faktički nametnut žrtvi zajedno sa društvenom stigmatizacijom koja ga prati. Samim tim, žrtve prinudnog braka trpe dodatne, različite patnje od žrtava seksualnog ropstva. Ključno je da se prinudnim brakom povređuje pravo nekog lica da slobodnom voljom zaključi brak i zasnuje porodicu (Decision on the confirmation of charges against Dominic Ongwen, 2016: 39–43). Imajući sve to u vidu, Veće je zauzelo stav da prinudni brak nije u potpunosti obuhvaćen drugim radnjama zločina protiv čovečnosti. Silovanje i seksualno ropstvo, kao radnje zločina protiv čovečnosti, postoje nezavisno od prinudnog braka. Dok seksualno ropstvo predstavlja ograničavanje ili kontrolu učinioca nad seksualnom autonomijom žrtve dok se nalazi u stanju ropstva, prinudni brak podrazumeva nametanje bračne veze žrtvi od učinioca. Ono ne mora nužno da podrazumeva vlasništvo nad žrtvom, što je ključan element seksualnog ropstva. Isto tako, ni silovanje ne podrazumeva nametanje bračnog statusa žrtvi (Trial Judgment, 2021: 962–963).

4. ZAKLJUČAK

U analizi sudske prakse međunarodnih krivičnih sudova uočava se nekoliko spornih pitanja koja se odnose na prinudni brak. Prvo, kako odrediti *actus reus* prinudnog braka? Drugo, da li prinudni brak može da se svrsta u druga nehumana dela kao radnju zločina protiv čovečnosti? I treće, da li prinudni brak pretežno predstavlja delo seksualnog nasilja ili ne? Od odgovora na to pitanje zavisi i razgraničenje prinudnog braka od nekih drugih radnji zločina protiv čovečnosti, posebno od seksualnog ropstva.

S obzirom na to da krivično delo prinudnog braka nije propisano ni u jednom od statuta međunarodnih krivičnih sudova i da je u praksi međunarodnih krivičnih sudova bilo dosta razmimoilaženja u definisanju prinudnog braka, neophodno je odrediti pojam tog krivičnog dela. Prilikom definisanja prinudnog braka kao međunarodnog krivičnog dela, jedna od mogućnosti jeste da se pođe od njegove definicije sadržane u brojnim međunarodnim aktima (pre svega u Konvenciji o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, tzv. Istanbulske konvenciji) i nacionalnim zakonodavstvima, prema kojoj prinudni brak predstavlja prinuđavanje drugog lica upotrebom sile ili pretnje da zaključi brak. Takva polazna definicija zahteva neke modifikacije na nivou međunarodnog krivičnog prava jer se prilikom izlaganja o etiološko-fenomenološkoj dimenziji moglo videti da, osim u Kambodži, u ostalim situacijama nije bilo zvaničnog zaključivanja braka već je jednostavno stvorena prinudna zajednica nalik na bračnu, što je sledstveno povlačilo i preuzimanje svih dužnosti koje iz bračne zajednice proizlaze. Zato bi *actus reus* međunarodnog krivičnog dela prinudnog braka mogao da se odredi kao *prinudno nametanje ili prinudno zasnivanje, upotrebom sile ili pretnje, bračne zajednice*. U tom smislu, to delo i treba razumeti u skladu sa stavovima zauzetim u predmetu *Ongven* i međunarodnim aktima, odnosno kao kršenje osnovnog prava nekog lica da slobodnom voljom zaključi brak i zasnjuje porodicu.

Prinudni brak podriva brak kao instituciju, koristeći je kao opravdanje za vršenje mnoštva drugih krivičnih dela, kao što su porobljavanje, tortura, silovanje, seksualno ropstvo, prinudna trudnoća itd. Brak koji podrazumeva promene u pravnom i društvenom statusu supružnika, uz nametanje određenih prava i obaveza koje iz braka proističu, kada dobija formu prinudnog braka, takođe povlači određene promene, ali u vidu negativnih posledica po žrtvu, koje se uglavnom odnose na njenu stigmatizaciju i društvenu odbačenost. Na taj način se podriva i stvaranje zdravih i stabilnih porodica, kao stubova svakog društva (Scharf & Mattler 2005: 8–9).

Ipak, i predložena definicija ima nedostatke, kao i definicije usvojene u međunarodnim aktima i nacionalnim zakonima jer je akcenat na samom činu prinudnog zaključenja braka, odnosno prinudnog zasnivanja bračne zajednice, ali ostaje zanemareno sve nasilje koje žrtva trpi imajući u vidu trajni karakter tog krivičnog dela, koje za posledicu ima psihičke traume, povredu dostojanstva, društvenu stigmatizaciju itd. Tako se stvara utisak da jedan deo kriminalnog ponašanja koje prinudni brak podrazumeva ostaje nepokriven. Iz tog razloga bi se moglo razmisliti o uvođenju još jednog elementa u definiciju prinudnog braka – da je, osim prinude

na zasnivanje bračne zajednice, učinilac prouzrokovao da se pasivni subjekt uključi u akte seksualne prirode i/ili prinudni rad u domaćinstvu, trudnoću i podizanje dece (Scharf & Mattler 2005: 21). Na taj način bi se uvažili i različiti stavovi izneti u literaturu o tome šta se smatra zaštitnim objektom prinudnog braka, da li sama institucija braka, odnosno pravo na zaključenje braka slobodnom voljom, ili određena druga prava žrtve (pravo na slobodu, pravo na polnu slobodu, pravo na zaštitu od prinudnog rada itd.), ili i jedno i drugo (O'Brien, 'Don't kill them, let's choose them as wives': the development of the crimes of forced marriage, sexual slavery and enforced prostitution in international criminal law, 2015: 7). Prema stavovima u teroriji, prinudni brak je višeslojno delo, koje, osim prinude da se zasnjuje bračna zajednica, uključuje silovanje, seksualno ropstvo, prinudnu trudnoću, prinudni rad u domaćinstvu itd. (Frulli 2008: 1036), što znači da ima više zaštitnih objekata, koje sve treba uzeti u razmatranje prilikom određivanja pojma prinudnog braka. Posebno bi trebalo razmotriti kako se zaštitni objekat prinudnog braka uklapa u zaštitni objekat zločina protiv čovečnosti uopšte (O zaštitnom objektu zločina protiv čovečnosti: Ristivojević 2011).

Na pitanje da li se prinudni brak može svrstati u kategoriju drugih nehumanih dela treba odgovoriti potvrdno. Naime, prema Elementima krivičnih dela stalnog Međunarodnog krivičnog suda, da bi neka radnja mogla da se kvalifikuje kao drugo nehumano delo, potrebno je da, uz ostvarenje svih opštih elemenata zločina protiv čovečnosti, budu ostvarena i dva dodatna elementa: 1. da je učinilac nehumanim delom naneo teške patnje, ili tešku povredu po telo ili po mentalno ili fizičko zdravlje; 2. da je takvo delo po karakteru bilo slično nekom drugom delu iz čl. 7. par. 1. Statuta MKS. Sličnost dela po karakteru treba razumeti kao njihovu sličnost po prirodi i težini.² Iz analiziranih sudskih presuda se vidi da prinudni brak po svojoj prirodi ima sličnosti sa nekim radnjama zločina protiv čovečnosti, pre svega sa silovanjem i seksualnim ropstvom. Naime, prinudni brak podrazumeva i vršenje radnji silovanja i seksualnog ropstva, ali sadrži još neke dodatne elemente u odnosu na te radnje. Osim toga što je žrtva prinudnog braka izložena stalnom seksualnom nasilju, ona je izložena i još nekim dodatnim patnjama, koje se ogledaju u prinudavanju na obavljanje kućnih poslova, obavljanje teških fizičkih poslova, trudnoći do koje je došlo usled seksualnog nasilja u prinudnom braku i negovanju rođene dece. Dakle, prinudni brak je *po prirodi* sličan dvema drugim radnjama zločina protiv čovečnosti, a *po svojoj težini* ne samo da se može izjednačiti sa tim radnjama nego ih i nadmašuje jer obuhvata još veći obim kažnjivog ponašanja u odnosu na silovanje i seksualno ropstvo.

Iz toga proizlazi i razlikovanje između prinudnog braka, s jedne strane, i seksualnog nasilja (pogotovo silovanja i seksualnog ropstva), s druge strane. Naime, prema radnji izvršenja, prinudni brak obuhvata, ali i prevazilazi radnje seksualnog nasilja kao zločina protiv čovečnosti. Prinudni brak ne obuhvata samo akte seksualnog nasilja već podrazumeva da se žrtva prinudava da obavlja sve one poslove i dužnosti koje proističu iz bračne zajednice, što obuhvata vrlo širok dijapazon radnji, počev od kućnih poslova (čišćenje, kuvanje itd.), preko brige o navodnom suprugu,

2 International Criminal Court, Elements of Crimes, Art. 7(1)k, p. 8–9.

do iznošenja trudnoće i čuvanja dece rođene u prinudnom braku. Pored posledice seksualnog nasilja, prinudni brak obuhvata i dodatne posledice po žrtve u vidu nevoljnog stvaranja bračnog statusa i samim tim nevoljnog preuzimanja svih dužnosti koje taj status podrazumeva. Uz to ide i dodatna stigmatizacija žrtve, a često i njena odbačenost od zajednice. Prema tome, prinudnim brakom se ne povređuje samo polna sloboda žrtve već i njeno pravo da zaključi brak i zasnuje porodicu slobodnom voljom. Dakle, delo ima jedan novi kvalitet u odnosu na akte seksualnog nasilja. Akcenat je na nametanju žrtvi prinudne bračne zajednice. Zbog toga je opravdano zaključiti da je prinudni brak i delo protiv polne slobode, ali i delo protiv braka i porodice. Podvođenje prinudnog braka pod neku od radnji seksualnog nasilja u okviru zločina protiv čovečnosti značilo bi zanemarivanje jednog širokog opsega kriminalnog ponašanja koje, osim seksualnog nasilja, prinudni brak sobom nosi.

Na osnovu svega navedenog, *de lege ferenda* bi trebalo razmisliti o neposrednom propisivanju prinudnog braka u Statutu stalnog Međunarodnog krivičnog suda imajući u vidu da je to krivično delo postalo česta praksa u oružani, sukobima i da se u praksi međunarodnog krivičnog pravosuđa iznose dosta različiti stavovi o prirodi, težini i odnosu tog krivičnog dela sa drugim radnjama zločina protiv čovečnosti.³ To je posebno važno imajući u vidu brojne međunarodne akte koji upućuju na inkriminisanje prinudnog braka i brojna nacionalna zakonodavstva koja takvu inkriminaciju sadrže.

LITERATURA

- Appeal Judgment, SCSL-04-16-T (Special Court for Sierra Leone February 22, 2008).
 Appeal Judgment, SCSL-04-15-A (Special Court for Sierra Leone October 26, 2009).
 Decision on Prosecution Request for Leave to Amend the Indictment, SCSL-04-16-T (Special Court for Sierra Leone May 6, 2004).
 Decision on the confirmation of charges against Dominic Ongwen, ICC-01/04-01/15 (International Criminal Court March 23, 2016).
 Frulli, M. (2008). Advancing International Criminal Law – The Special Court for Sierra Leone Recognizes Forced Marriage as a “New” Crime against Humanity. *Journal of International Criminal Justice*, 1033–1042.
 Gekker, E. (2014). Rape, Sexual Slavery, and Forced Marriage at the International Criminal Court: How Katanga Utilizes a Ten-Year-Old Rule but Overlooks New Jurisprudence. *Hastings Women’s Law Journal*, 105–134.
 Gong-Gershowitz, J. (2009). Forced Marriage: A “New” Crime Against Humanity? *Northwestern Journal of International Human Rights*, 53–76.
 Judgement, SCSL-03-01-T (Special Court for Sierra Leone May 18, 2012).
 Judgment, SCSL-04-16-T (Special Court for Sierra Leone June 20, 2007).
 Judgment, Case 002/02 (Extraordinary Chambers for Cambodia November 16, 2018).

3 Zahtevi za neposredno propisivanje prinudnog braka kao zločina protiv čovečnosti u Statutu stalnog Međunarodnog krivičnog suda izneti su na sednici VI komiteta Ujedinjenih nacija, održanoj u aprilu 2023. godine, na kojoj se raspravljalo o daljem razvoju zločina protiv čovečnosti. <https://press.un.org/en/2023/gal3680.doc.htm>.

- Maloney, K., O'Brien, M., & Oosterveld, V. (2023). Forced Marriage as the Crime Against Humanity of 'Other Inhumane Acts' in the International Criminal Court's Ongwen Case. *International Criminal Law Review*, 1–26.
- O'Brien, M. (2015). 'Don't kill them, let's choose them as wives': the development of the crimes of forced marriage, sexual slavery and enforced prostitution in international criminal law. *The International Journal of Human Rights*, 1–21.
- O'Brien, M. (2022). Gender Dimension of Forced Marriage in International Criminal Court. In I. Rosenthal, V. Oosterveld, & S. SáCouto, *Gender and International Criminal Court* (pp. 1–38). Oxford Academic.
- Presuda, IT-96–23/1-T (Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, 22. februar 2001).
- Prosecution Final Trial Brief, SCSL-04–16-T (Special Court for Sierra Leone December 6, 2006).
- Рањеловић, В. (2023). Кривично дело принудног закључења брака у законодавству Србије са освртом на решења у земљама ЕУ и међународном кривичном праву. *Усклађивање њравној сисџема Србије са сџандардима Евројске уније* (стр. 387–404).
- Ristivojević, B. (2011). O zaštitnom objektu zločina protiv čovečnosti: novo ruho međunarodnog prava o ljudskim pravima. *Crimen*, 52–66.
- Scharf, M., & Mattler, S. (2005, October). Forced Marriage: Exploring the Viability of the Special Court for Sierra Leone's New Crime Against Humanity. *Case Research Paper Series in Legal Studies, Western Reserve University*, pp. 1–24.
- Taylor, L. (2003). "We'll Kill You If You Cry" – *Sexual Violence in Sierra Leone Conflict*. Human Rights Watch.
- Trial Judgment, ICC-01/04–01/15 (International Criminal Court February 4, 2021).

Višnja Randelović*

CRIMINAL OFFENSE OF FORCED MARRIAGE IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

SUMMARY

During armed conflicts in some countries, it became a common practice for fighters to force women to serve as wives. Although there is usually no official conclusion of marriage, in this way a relationship is created that is in many ways similar to a conjugal relationship. In a forced marriage, “wives” were expected to maintain regular sexual relations with their “husbands”, but also to perform housework, get pregnant, take care of born children and their “husbands”. Having this practice in mind, the Prosecutor before the Special Court for Sierra Leone determined this behavior as forced marriage and qualified it as other inhuman acts within the framework of crimes against humanity. This opened the door for a lot of legal problems related to the “new” crime. Namely, the question arose as to what the criminal act of forced marriage entails, i.e. what is the *actus reus* of this criminal act. Then, what is the difference between forced marriage and some other acts of crimes against humanity that are similar to it, such as, for example, sexual slavery. And finally, is forced marriage an act that is similar in its character to other acts of crime against humanity, so that it could be classified as other inhumane acts. The paper analyzes the etiological-phenomenological dimension of forced marriages in Cambodia, Sierra Leone and Uganda. After that, decisions of Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia, Special Court for Sierra Leone and permanent International Criminal Court are analyzed regarding all disputed issues related to forced marriage: the status of this act in international criminal law, the relationship with other similar international criminal offenses and the concept of forced marriage. Finally, proposals *de lege ferenda* are presented regarding the definition of forced marriage and its explicit prescription in international criminal law.

Key words: forced marriage, other inhumane acts, permanent International Criminal Court, Special Court for Sierra Leone, Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia

* Faculty of Law, University of Kragujevac, vmilekic@jura.kg.ac.rs.